

ЛИЧНОСТНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ФАКТОРИ ПРИ ПРОФЕСИОНАЛНО АФЕКТИВНО БЛАГОПОЛУЧИЕ И ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ

Ергюл Таир*

Целта на настоящата работа предполага разкриване влиянието на определени личностни и организационни фактори върху афективното професионално благополучие и психичното здраве. Според получените резултати, контролът в работата и подкрепящият организационен климат оказват по-значимо влияние върху афективното професионално благополучие в сравнение с личностните черти. По-голямата част от чертите, включени в петфакторния модел на личността, нямат значими връзки с професионалното благополучие и психичното здраве. Изключение правят: невротизмът, който има слаби взаимодействия с афективното благополучие, и съзнателността и доброжелателността, които имат връзки с психичното здраве.

Здравният статус и благополучието на нацията се разглеждат като ключов ресурс за развитието и просперитета на всяко едно общество. Проучванията през последните години представят тревожната статистика за застаряване на населението в Европейския съюз. Напредването на възрастта, в съчетание с динамична и напрегната социална среда, се приемат за фактори, влошаващи психичното здраве и благополучие. Налице е тенденция за влошаване на здравния статус и близо 11% от гражданите на ЕС имат някакво психично заболяване. Депресията се оказва един от най-разпространените здравни проблеми в много от страните-членки на общността, като осем от тях попадат сред 15-те страни в света с най-висок процент на самоубийства (EU, 2008).

* Гл.ас. д-р Ергюл Таир — Институт за изследване на населението и човека — БАН
Адрес за контакти: ergyul_tair@yahoo.com

В същото време, професионалната заетост оказва влияние върху физическото и психичното състояние на индивида. Темпът и естеството на работата се променят, изискванията в съвременния технологичен свят се увеличават и водят до последствия върху психичното здраве и благополучие (като например стрес, злоупотреби с алкохол и наркотици, отсъствия и т.н.).

През последните две десетилетия българското общество изживява значими промени както в политически, така и в социален план, които намират отражение по посока влошаване на здравния статус, благополучието и качеството на живот на нацията. Казаното до тук доказва значимостта на проблема и необходимостта от нови, актуални данни не само за нивата на професионално благополучие и психично здраве, но и за разкриване на факторите, които биха оказали влияние.

Цялостната оценката на личността за степента на удовлетвореност от живота в сравнение с идеалните ѝ стандарти често е показателна за качеството ѝ на живот (Akranavičiute & Ruževičius, 2007). Оценката зависи предимно от личностните особености (черти, ценностна система и др.) и културата, в която индивидът живее (Gilgeous, 1998).

За целите на нашето изследване ще бъдат използвани скали за субективна оценка на професионалното благополучие и психичното здраве, които предполагат бързо събиране и обработка на данните. Трябва да отбележим, че когато се интерпретират субективни оценки за здравето е важно да се отчита, че субективното не е рефлексия на обективното, но все пак отразява някои демографски и психосоциални характеристики (Löckenhoff, Sutin, Ferrucci, & Costa Jr., 2008). Редица изследвания установяват, че личностните особености оказват съществено влияние както върху оценките за физическо и психическо здраве, така и върху оценките за психологично благополучие (пр. Costa & McCrae, 1987; Korotkov & Hannah, 2004; McCrae & Costa, 1991; DeNeve & Cooper, 1998; Löckenhoff et al., 2008).

Още през 90-те години на миналия век някои от проведените метаанализи демонстрират връзка на личностните фактори със субективното усещане за благополучие (DeNeve & Cooper, 1998). Съгласно изследванията позитивният и негативният афект са свързани с личностните черти екстраверсия и невротизъм (Watson, Clark, & Tellegen, 1988). Много автори да третират екстраверсията като основна предпоставка за щастие и психологично благополучие (пр. Argyle & Lu, 1990; Lu & Shih, 1997), по-горе споменатият метаанализ открива някои специфики. Когато личностните черти се групират в модела за големите пет фактора на личността, емоционалната сталбилност (позитивната роля на невротизма) е най-добрият предиктор за негативен афект и жизнена удовлетвореност, докато екстраверсията се идентифицира като дименсия, с най-добра предиктивна способност по отношение на позитивния афект (DeNeve & Cooper, 1998).